

Економічна думка Карла Коберського та її вплив на розвиток фінансово-економічної та кооперативної освіти на західноукраїнських землях у другій половині XIX – початку XX сторіччя

Голубка Михайло Михайлович

Львівський кооперативний коледж економіки і права, завідувач циклової комісії фінансів і кредиту, викладач вищої категорії, Україна

Анотація. У статті проаналізовано громадсько-просвітницьку діяльність теоретика, кооператора та економіста Карла Коберського та його вплив у розвиток фінансово-економічної та кооперативної освіти. Даний діяч посідає важливе місце у історії розвитку освіти та економіки, завдяки його завзятій громадській позиції та дослідженню історії кооперативного шкільництва. Дослідження діяльності Карла Коберського, як свідчить практика, описують здебільшого або з точки зору історії або з позиції педагогіки. Наша мета характеризувати діяльність вченого та його економічну думку з економічної сторони та її значення на фінансово-економічну та кооперативну освіту.

Активна пропагандистська та організаційна діяльність К. Коберського вагомо вплинула на піднесення сільської культури, поширення кооперативного руху, торгівлю, банківську справу та розвиток підприємництва.

Вагомий етап економічного та суспільного становлення Західної України відбувся після воєнних дій, коли з'явилася необхідність відновлення господарств та навчання фахових спеціалістів на селі. Інтелігенція краю прагнула залучити селянство до економічної самоорганізації. Педагоги того часу розглядали професійну освіту як чинник соціального розвитку та незалежності. В умовах жорстких заборон та утисків почало формуватися кооперативне шкільництво. Досить поширеними були різноманітні громадські організації, об'єднання та спілки, що сприяли формуванню національної свідомості населення.

Подальшого поглибленого дослідження вимагає праця Карла Коберського та його місце у кооперативно-економічній сфері, яке дасть змогу вдосконалювати управління навчальними закладами та ефективно розвивати фінансово-економічну та кооперативну освіту.

На сьогодні, коли має місце процес розвитку ринкових відносин, ідеї освітньо-економічної спадщини Карла Коберського набувають актуальності, бо вони можуть використовуватися з метою покращання напрямків економічної освіти та наукової і методичної роботи в установах економічного спрямування. Карл Коберський як відомий громадський діяч зміг багато досягти у фінансово-економічній сфері, зокрема шляхом написання статей про кооперацію та пропагування даних ідей на селі.

Ключові слова: економічна думка, Карл Коберський, фінансово-економічна та кооперативна освіта, шкільництво, кооперація.

Вступ

Досить актуальним є дослідження громадсько-просвітницької діяльності теоретика, кооператора та економіста – Карла Коберського. Даний діяч посідає важливе місце у історії розвитку освіти та економіки, завдяки його завзятій громадській позиції та дослідженню історії кооперативного шкільництва.

Дослідження діяльності громадсько-просвітницького теоретика, кооператора та економіста Карла Коберського, як свідчить практика, описують здебільшого або з точки зору історії або з позиції педагогіки. Дуже рідко зустрічаємо праці, що характеризують діяльність Карла Коберського та його думки з економічної сторони або інших позицій.

Мета статті – дослідження прогресивних ідей вченого, теоретика, кооператора та економіста Карла Коберського; аналіз їхнього впливу на подальший розвиток фінансово-економічної та кооперативної освіти у Західному регіоні України у другій половині XIX – початку XX сторіччя з економічної точки зору.

Результати дослідження

У сучасних умовах важливим є висвітлення надбань освітньо-економічної діяльності культурних та громадських науковців, педагогів минулого. Трансформаційні процеси економіки України вимагають повернення кооперативних традицій, що були поширені у кінці XIX та на початку XX ст.

Спершу відзначимо, що окрім праць самого К. Коберського [2-9], також мають місце і погляди інших науковців сучасності на економічну думку даного діяча. Ось до прикладу результати досліджень науковців Т. М. Вісиної [1] та Г. І. Шайнер [12], їхні наукові доробки дають підстави виокремити наступні факти активної економічно-освітньої діяльності К. Коберського, а саме:

1. Будучи редактором «Кооперативної Республіки» (1928-1934 рр.), К. Коберський практично кожного випуску чергового номера друкував на сторінках видання власні наукові статті, присвячені проблемам кооперації, також друкував свої економічні ідеї у часописах УСРП «Громадський голос» та «Проти хвилі». Економічна думка К. Коберського, зокрема, виявлялася через його сприйняття кооперації як такої організації, котра дає змогу зберегти «здорову» конкуренцію та створює сприятливі для можливості економічного зростання, – з одного боку, а з іншого, – сприяє максимально можливому обмеженню негативних тенденцій, котрі помітні у розвитку приватного капіталу [1].

2. К. Коберський, будучи активним громадським діячем, також входив до Головної управи УСРП та був у ній економічним референтом. Економічні погляди К. Коберського та його практична діяльність мали суттєвий вплив на розвиток кооперативного руху Західної України кінця XIX – початку XX століття [1].

3. Українським економістом-кооператором К. Коберським було розроблено методичні рекомендації для освітніх кооперативних курсів, а також впорядковано їх діяльність. Відзначимо, що у комплект навчальних програм входили фахові предмети, котрі поділялися на економічно-правову та організаційно-практичну групи. К. Коберський викладав такі предмети: організація промислу, торгівля та кредит, економічна географія земель Західного регіону України, історія та теорія кооперації. З організаційно-практичної групи

фахових дисциплін К. Коберський викладав такі предмети: організація кооперативного підприємства та принципи торгівельної і виробничої калькуляції. Окремо відзначимо, що це далеко не усі заслуги українського кооператора К. Коберського. Так, цей діяч також займався розробкою теоретико-методологічних та педагогічних положень в частині становлення та функціонування кооперативного шкільництва на теренах Галичини. К. Коберський надавав суттєвого значення таким напрямкам як: кооперація, комерція, підприємництво в господарському житті народу та у процесі формування змісту національної освіти [12].

Тепер трохи зачіпимо життєвий шлях діяча. Так, народився К. Коберський у 1890 р. в с. Залісся. Досить рано почав цікавитися політикою та брав участь у роботі Драгоманівського гуртка. Згодом став членом «Просвіти» та молодіжної організації «Пласт» [11]. Навчався у Празі, де й одержав ступінь доктора та професора економіки. У 1927 р. повернувся до Львова та став активно пропагандувати кооперативну ідею, а також брав участь у заснуванні різноманітних кооперативів, таких як «Комета», «Базар» «Зоря» та чимало інших. Також Карло Коберський був членом Наукового Товариства імені Шевченка, яке було досить відомою науковою організацією гуманітарних і точних наук та яка вже понад 120 років сприяє розвитку української науки.

Вагомий етап економічного та суспільного становлення Західної України відбувся після воєнних дій, коли з'явилася необхідність відновлення господарств та навчання фахових спеціалістів на селі. Інтелігенція краю прагнула залучити селянство до економічної самоорганізації. Педагоги того часу розглядали професійну освіту як чинник соціального розвитку та незалежності. В умовах жорстких заборон та утисків почало формуватися кооперативне шкільництво. Досить поширеними були різноманітні громадські організації, об'єднання та спілки, що сприяли формуванню національної свідомості населення.

Активна пропагандистська та організаційна діяльність К. Коберського вагомо вплинула на піднесення сільської культури, поширення кооперативного руху, торгівлю, банківську справу та розвиток підприємництва. Саме у той період побачили світ праці К. Коберського, у яких він переконував, що кооперативний рух має започатковувати умови справжнього життя українського народу [2, с. 7]. К. Коберський є автором багатьох праць, що присвячені питанням кооперації, в котрих він бачив шлях до розвитку української нації та рішення різноманітних проблем «господарської політики» [5; 7; 8].

Науковець розглядав кооперативне шкільництво крізь призму гуманізму, а поняття «кооперація» пояснював так: «Слово «кооперація» означає співпрацю, спільну діяльність, спілчанство... Слово «кооперація» виникло вперше в Англії.... В українській мові вживалося давніше слово «спільництво» або «спілчанство», але згодом всі прийняли міжнародний вираз «кооперація». Це тому, що спільництво може бути і капіталістичне, отже противне духові кооперації; для більшої ясності вживаємо слово «кооперація», яке включає непорозуміння» [4, с. 8].

У повоєнний час громадські лідери спробували організувати українську кооперацію як фінансово забезпечену організацію. Наприкінці XIX ст. на західноукраїнських землях поширення набувають кредитні кооперативи, так звані «райффайзенки», названі так на честь їх засновника. Кінець XIX ст. характеризується поширенням фінансових та кредитних товариств, які здійснювали можливість незалежності від іноземного окупування банків, яке на той час було поширене на Західній Україні. Українська еліта того часу прагнула перетворити дані кооперативи в засіб самоствердження та розвитку українського народу. Завдяки цій створеній мережі «райффайзенок» відбувалася успішна боротьба з кредитною та товарною лихвою. К. Коберський стверджував, що потрібно витіснити лихварство шляхом вкладання капіталу в кооперативні каси, аби отримувати кредитні кошти могли ті люди, які їх потребують: «... нове українське покоління, яке має виховати райффайзенка, має бути тверезе і ощадне...» [4].

У період між війнами, коли частина українських земель входила до складу Речі Посполитої, чимало громадських діячів ініціювали розвиток традицій національної свідомості шляхом поширення української кооперації. Зокрема, К. Коберський у одному з видань «Кооперативної Республіки» закликав розбудовувати кредитну кооперацію на селі задля запобігання загарбницького лихварства та створення цивілізованих форм кредитування. Він прагнув звести до мінімуму усі негативні тенденції, які мали місце під час розвитку приватного капіталу, особливо на межі 20-30-х рр. XX ст.

Карло Коберський, дослідивши усі вади кооперації на Україні прагнув приділити більше уваги кооперативному вихованню [6, с. 293]. Метою його концепції було прагнення залучити молодь до роботи кооперативних товариств та поглиблювати їх знання у сфері кооперації.

Постійно К. Коберський звертав увагу на те, що кооперація має значну роль для бездержавних кордонів, оскільки завдяки їй можна зміцнити своє господарське та культурне життя. Він зазначав: «Одначе невільно надуживати клича «свій до свого». Треба давати добрий товар і добру ціну, тоді матимемо право послуговуватися тим кличем» [9, с. 95].

Вагомий внесок у розвиток освітньо-економічної діяльності на західноукраїнських землях зробив К. Коберський, а саме:

- розробив педагогічні принципи та положення кооперативного шкільництва;
- висунув пропозицію відкрити школи для кооперативних робітників, які повинні були замінити місячні кооперативні курси [3];
- запропонував методичні рекомендації та удосконалення до навчальних програм (наприклад, «Плани і програми кооперативних курсів»);
- займався викладацькою діяльністю, викладав організацію промислу, принципи торгівельної калькуляції, історію й теорію кооперації та інші [10];
- очолював редакцію «Кооперативної Республіки», майже у кожному виданні друкував свої статті;
- був одним із засновників видавництва «Самоосвіта», яке займалося видавництвом праць, що стосувалися аспектів кооперативного будівництва;

- брав активну участь у роботі «вакаційних курсів» – курсів, які влаштували влітку в гірській місцевості і на яких викладали кооперативну ідеологію та ін.

Освітня спадщина Карла Коберського сповнена ідеями про розбудову українського економічного шкільництва, практичними порадами щодо спеціальної фахової освіти, кооперативного виховання молоді та організації шкільних кооперативів. Проте, за умов політичного і економічного пригнічення західноукраїнських земель, ці ідеї не могли бути цілком реалізовані.

З приходом на територію Західної України радянської влади у 1939 р. К. Коберський за спробу емігрувати за кордон нелегально був арештований і від тоді вважається зниклим без вісті.

Висновки

На сьогоднішній день, коли має місце процес розвитку ринкових відносин, ідеї освітньо-економічної спадщини Карла Коберського набувають актуальності, бо вони можуть використовуватися з метою покращення напрямків економічної освіти та наукової і методичної роботи в установах економічного спрямування. Карл Коберський як відомий громадський діяч зміг багато досягти у економічній сфері, зокрема шляхом написання статей про кооперацію та пропагування даних ідей на селі.

Подальшого поглибленого дослідження вимагає праця Карла Коберського та його місце у кооперативно-економічній сфері, яке дасть змогу вдосконалювати управління навчальними закладами та ефективно розвивати фінансово-економічну та кооперативну освіту.

Перелік використаних джерел

1. Вісіна Т. М. Еволюція кооперативних ідей у Волинському воєводстві в 20–30-х роках ХХ століття / Т. М. Вісіна, В. В. Вісин // Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Гуманітарні науки. – 2013. – Вип. 11. – С. 86-95.
2. Коберський К. Вільне спілчанство (кооперація) – шлях до піднесення народу / К. Коберський. – Львів : Самоосвіта, 1935. – 40 с.
3. Коберський К. За вишкіл кооперативного робітника / К. Коберський // Кооперативна Республіка. – Львів : [Б. в.], 1929. – Чис. 7-8. – С. 292–301.
4. Кооперативний буквар : перша книжка кооперативного навчання / упоряд. К. Коберський. – Львів : наклад. ревіз. союза укр. кооператив., 1928. – 148 с.
5. Коберський К. Планове господарство: Велика проблема нашої доби / К. Коберський. – Львів : [Б. в.], 1937. – 98 с.
6. Коберський К. Прогалини в роботі / К. Коберський // Кооперативна Республіка. – Львів : [Б. в.], 1931. – Чис. 7-8. – С. 292-300.
7. Коберський К. Солідаризм як одна з підставових прикмет української психіки (Ю. Липа «Призначення України». Л., 1938) / К. Коберський // Кооперативна Республіка. – 1938. – Ч. 6.

8. Коберський К. Україна в світовому господарстві / К. Коберський. – Львів : [Б. в.], 1935. – 123 с.

9. Коберський К. Щоб слово не прогуло марно / К. Коберський // Кооперативна Республіка. – Львів : [Б. в.], 1929. – С. 95-96.

10. Курс для кооперативних організаторів-інструкторів // Кооперативна Республіка. – Львів : [Б. в.], 1928. – Чис. 1. – С. 50-51.

11. Ладик О. Галичанин, який сповідував класову боротьбу [Електронний ресурс] / О. Ладик // Нова іскра. – 2013. – 17 червня. – Режим доступу: <http://goo.gl/ymAJQL>. – Назва з екрана.

12. Шайнер Г.І. Розбудова кооперативного шкільництва в Західній Україні крізь призму педагогічної діяльності К. Коберського / Г.І. Шайнер // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2015. – Випуск 52. – С. 320-326.

© М. М. Голубка

Carl Koberskyi's economic opinion and his influence on the development of finance-economics and co-operative education in western Ukraine in the second half of XIX – beginning of XX century

Holubka Mykhailo

*Lviv Cooperative College of Economics and Law, Head of Department of Finance and Credit,
Lecturer of the Highest Category, Ukraine*

Abstract. The article analyses the public-elucidative activity of theorist, co-operator and economist Carl Koberskyi and his influence on the development of financial-economical and co-operative education. This figure occupies an important place in the history of education and economy, due to his zealous public position and research of history of co-operative schooling. As practice testifies, research of Carl Koberskyi's activity is described mostly either from the point of view of history or pedagogic. Our aim is to characterize the activity of the scientist and his economic ideas from the point of view of economics and to define their value for finance-economics and co-operative education.

Carl Koberskyi's active propagandist and organizational activity influenced the development of rural culture, distribution of co-operative motion, trade, banking and development of enterprise greatly.

Weighty stage of economic and public establishment of western Ukraine took place in the after-war time, when the necessity of proceeding in economies and studies of professional specialists appeared in rural districts. Intelligent workers of the region strived to involve the peasantry into economic self-organization. At that time teachers considered trade education as a factor of social development and independence. Co-operative schooling began to be formed in the conditions of hard prohibitions and oppressions. Various public organizations, associations and unions that assisted the formation of national consciousness of population were quite widespread.

Carl Koberskyi's labour activity and his place in the co-operatively-economic sphere require further deep research, which will enable to improve the management of educational establishments and to develop finance-economics and co-operative education more effectively.

Today, in the time of market relations development, Carl Koberskyi's ideas of educationally-economic inheritance acquire special actuality, as they can be used with the aim of improvement of economic education directions, scientific and methodical work in establishments, connected with the sphere of economics. Carl Koberskyi as a well-known public figure managed to achieve much in the finance-economics sphere, in particular by writing articles about co-operation and promoting these ideas in villages.

Keywords: economic idea, Carl Koberskyi, finance-economics and co-operative education, schooling, co-operation.

© M. Holubka